

Камелії

Павло Богацький

Завтра день її ангела... О, чудово!.. Завтра, значить, легко, без жадних турбот і страждань взнаю я її, розгляну добре її серце, її думи, настрої, словом, завтра я нарешті прочитаю таємницю її душі і впевнюсь: чи пан, чи пропав я.

В неї завтра свято... Свято, і, значить, душа її одірветься од землі, забуде її мізерію та знесеться у високості радості, щастя і раювання. Вона стане прозорою і чистою, мов повітря ранньою осінню, обмиється, мов свіжою росою, і весела, запашна, стане чулою і буде обзиватись на кожний згук мого серця.

Завтра я розрубаю наш вузол, завтра я взнаю все, а мені допоможе свято... Безперечно, бо в сей день, нехотячи, станеш та оглянешся на довгу путь позад себе, згадаєш з приємністю щасливі хвилини та замислишся над будучиною. А згадає вона минуле своє – згадає й мене, бо я дав їй найбільше яскравого, найбільш пам'ятного. Погляне в таємну далечінь будучини і знову таки повинна б подумати над нашою довгою страдницькою повістю...

Завтра, завтра або гимн, або requiem...

Але треба свято її прикрасити й зовнішньо по-святотчному. Щоб кожна хвиля дня приносила їй радість, щоб вона була настроєна урочисто, щоб почувала себе щасливою, щоб згинула навіть можливість замислитись чорною думою... Треба вгадати її бажання і задовольнити їх, щоб вона могла тільки сказати: ах, яка я сьогодні щаслива!..

Так!.. Гаразд...

Вона дівчина. Двадцять перший їй минув... Чогось не можу я уявити дівчини без квіток. Правда, час дівування, тобто весна молода життя. А яка вона без квіток?

І так, квіток!.. Квіток цілі пучки, у вінках, у горшках, у кошиках... Білих, рожевих, червоних і ще, ще... Ріжних... Щоб в очах стояло море фарб, щоб маячили різні тони, різні комбінації їх... Щоб у кімнаті стояв аромат квіток перемішаний, мов у багатім саду, щоб він п'янив голову і радував серце... Щоб вінок на голові був, бутоньєрка на грудях, кошик на столі між нудними лекціями, горшки на вікнах... О, се буде гаразд!.. Мов у Флори на святі...

До квіток треба додати ще ріжних річей... Взагалі, треба можливо ріжноманітних річей послати, бо вони будуть свідчити про широке коло потреб її натури, які наче підгледіли у неї її знайомі. Далі, се викличе буйну радість, що має вона все, що всі її бажання задоволені... А головне – втішить те, що її багато людей любить і пам'ятають про неї, коли згадали в сей день...

Так до роботи ж!.. Ідея гарна. Але треба всі речі послати "од невідомого", бо кому того не знати, що в кожному презенті чималу роль відіграє інтрига. Зараз: хто прислав; чому то він прислав; чом сю річ, а не другу яку, та чи не має вона якого особливого значіння. І ще цілий рій запитань встануть зараз перед нею і зацікавлять та приємно замучать її...

Зайшов я в магазин тропічних рослин. В ніс вдарив запах цвітучих квітів, а в очі впали високі листаті пальми, гарно підстрижені цитрини, помаранчі... Багато різних... Я ходив між ними з гарною панночкою, яка була моїм провідником у сім лісі і моїм навчителем. На кожному кроці запитання їй і пильний погляд. Так!.. Я оглядав кожну рослину пильно і старанно. Так, наче в давнину на східних базарах живого товару розглядали молодих невілень. Моє око нахабно оцінювало постать красуні, заглядало їй у вічі, білі зуби, а руки досить делікатно торкалися її пишних форм.

Як багатий патрицій, в кишені якого було повно золота, я сміло переглядав рядок квіток і рослин, запитував їх ціну і не соромлячись ганджував їх. Далеко у кутику око моє помітило гарненьке деревце. Височенька, гарна корона з досить великими, темно-зеленими, наче полякерованими листками. Гілочки були вкриті великими червоно-рожевими квітками та пуп'яшками. Воно мені подобалось своєю холодною, гордою красою, вразило силою впливу і зачаровання. Як красуня одаліска, воно вабило до себе і підкоряло.

– Осе, прошу дати мені... – звернувся я до панночки, не називаючи свою чарівницю-красуню.

– Отсю камелію? – перепитала вона мене.

– Так. Прошу оту камелію.

Я промовив назвище квітки не твердим уже голосом. Почувши її назвище од панночки, мені зразу стало якось наче лячно. Чогось затремтіло моє серце і стиснулось боляче. Я вже бачив у ній якусь пересторогу, наче вона була мені символом чогось неприємного, що ще прийде, що буде незабаром. Але се почуття було слабке і неглибоке. Я швидко переміг його в собі та ще раз попрохав одкласти мені камелію...

Замовив я ще кошик з різними квітами, вибрав три квітки туберози, пару хризантем. Сніпок червоних гвоздик, а також білих троянд – Снігових королев... Розписав коли що послать, дав адресу, попередив, щоб не було ярликів магазину, щоб не одним чоловіком посилали, взагалі, щоб було все втайні. Заплатив гроші й вийшов.

Йшов по вулиці, а образ камелії, холодної, суворої, зеленої красуні стояв перед моїми очима і мучив якоюсь таємницею. Я почував, що вона наче оживала і своєю особою впутувалась у наші відносини, затягала їх якимось сумним флером, надавала їм тон журби та безкраїх страждань! Якийсь страх невідомий, просто містичний охоплював мою істоту і тряс мою душу.

Але через якусь хвилю розсудок поборов його і я нагадав собі, що моя робота ще не скінчена. Та й справді! Коли квіти могли бути прислані од двох її знайомих, то треба ж, щоб і другі не були гіршими од людей.

Я зайшов у магазин скульптурних річей. Але не штука заплатити гроші, а штука вибрати річ, щоб вона була і до смаку і відповідала своєму призначенню. На полицях стояло сила різних фігур, античних богинь, бюстів відомих людей, так собі цяцянок і все то тонкої, артистичної роботи. Що взяти?... Очі любують то ту, то другу річ, а спинитись все не можеш на чому-небудь одному. Але нарешті стало соромно так довго вибирати і я хотів взяти яку-небудь статую, і тоді ж я вгледів "Ромео і Джульєтту"...

Копію роботи Родена... Постаць Джульєтти, наче символ її глибокого кохання, хвилював мене. Мені здавалось, що нічого кращого і більш до речі я і знайти не міг. Мармурова, з аршин високости, артистично виконана вона могла бути приємною прикрасою кожної вітальні. Я втішився сим і пішов далі.

Зайшов у магазин меблів. Тут купив туалетний столик з чудовим люстром. В стилі модерн, з білого ясеня, дуже оригінальний рисунок – все се теж могло зробити вражіння...

А потім, ну, потім купив те без чого не буває солодко на кождім святі... Цукерків, різних цукерків, цілі гори... Фруктів... ну, всього, що вважав необхідним.

Все заказав на завтра і, радий, що зробив усе гаразд, хотів йти додому, але згадав, що необхідно щось послати од свого імені, гласно, і тоді тільки вона повірить, що все решта – то од когось другого.

Тоді зайшов у книгарню і казав дати у гарній оправі "Портрет Доріана Грея"... Се буде од мене. Дома зроблю надпис і пошлю їй...

Все. Повертаючись з города, я зайшов до неї, але її не захопив дома. Та то дурниця!.. Мені й не бажалось таки конче сьогодні її бачити. Та ж завтра буде мій день. Завтра вона закине свою працю, свої буденні інтереси і вся оддасться святкуванню, мені, нашому закоханому переживанню. Завтра я нагороджу себе за все втрачене!.. Я був певен в сьому і без жалю пішов додому, не бачившись із нею.

Прийшов. Туди, сюди кинувсь по хаті. Сів за стіл, щоб провадить далі свою роботу, але все не міг сконцентрувати своєї уваги на суті праці. Замість білих сторінок зшитка перед моїми очима стояли зелені, м'ясисті листки чудової камелії. Я вдивлявся в будову їх, її квіток, вгадував її природу і потреби її. Я захоплювався сим і забував, що то треба було брати перо в руку, прислухатись до стану своєї душі, до форми своїх думок і мережити чисте поле паперу взором літер і рядків їх.

Швидко я зрозумів, що се не робота буде, а одно безголов'я. Подали їсти. Я їв, і думки мої були там – біля тої таємної істоти, вічно-молодої, зеленої, яка так несподівано схвилювала мою душу і захопила в обійми тривоги і роздумування. Хто вона, що їй потрібно од мене?... І змагалась душа моя з нею, а визволитись не могла...

Я починав таки серйозно турбуватися. Смішно було мені, що щось неживе, хоч і красиве, красиве холодною, мертвою красою опанувало над моїм духом і непокоїть його... Що за безглуздя!.. Піду розвіюсь я... Се винна моя натура – завжди переоцінювати і збільшувати все... Ну, і що в сім є такого дивного, чи таємничого?... Дурниця!..

Я пішов за город. По білій дорозі шосе я йшов вперед без ясної мети. Зустрівся місток і дорога праворуч – польова, звичайна дорога. А чом же не звернути? Звернув. І по обидва боки шуміло море колосків. Навівало задуму і загадувало страшну загадку життя: де щастя?... Я так певен був, що в коханні, у тім солодкім жаданні одвіта у коханої жінки, на який осе я чекаю багато часу, але нарешті таки визнаю завтра... Що за питання, коли все так ясно і просто на землі... Я йшов далі. Попереду шумів густий березовий ліс. Білі стволи крайніх дерев здавались свічками на багатім підсвічнику

перед олтарем у храмі. І самий ліс зелений здавався величним храмом. Так чом же не зайти мені туди та не помолитись великому богові, не подякувати за втіху красою, яку розсипав вокруг мене?... Я зайшов у ліс. Моторна вивірка стрибнула перед моїми очима по гіллях берез і щезла.

Далеко десь кричала перепелиця... Я йшов по стежці і прислухався до музики комарів наді мною, до шуму дерев, до аромату міцного гнилого листя і трави.

Я йшов легко і бадьоро, бо чом же і не веселому мені бути. За довгих три роки невідомости і хитання я нарешті завтра буду ясно знати – чи любить вона мене. Але чого така певність?... Чого?... бо я її люблю вже давно, давно. Бо... вона знає, що давно вже хочу знати се од неї... Бо... до сеї пори ще ніколи не казала сього і не показала... Бо... Але, на що докази, коли я певен в тому...

Я добрим молодецьким кроком перейшов шмат лісу і вийшов з другого боку його. Вже смеркалось. Час і додому. Та то і гаразд, бо день пройде, завтра прийде, ну, а завтра то ж свято, то ж день фатальний для мене, день великий, може, й нова ера мого існування. Та, Боже мій, скорше б він приходив! Не сила вже й ждати його.

Через немилосердно довгу ніч наступив бажаний день. Сонце наче посоромилось в сей день світити так, як учора, і горіло у стократ дужче і ясніше. Воно, звичайно, добре, що тільки ради сьогоднішнього свята так, а не завжди, бо тоді б страшний фінал усього світу міг би наблизитись у сто разів швидше, і ми б, нещасні люди, бачили, як сонце погасло і мороз несвітський заморозив би навіть палаючі уста закоханого. Мало втішного в сьому!..

Час йшов також поволі, як і завжди, а тому дванадцятої години мені ждати досить довго було. Я пішов у одинадцятій. По дорозі ще захопив мало не цілий сніп волошок і пішов до неї. Я з радістю душею, з урочистим настроєм біг до неї. Я бажав можливо скорше потішитись сценою, як вона почне приймать подарунки, як буде розгортать пакунки, з чисто дитячо-наївною цікавістю почне вгадувать, що там усередині, скільки коштує. Потім красненько, з самого початку, з запалом та зі жвавими рухами розкаже: як її принесли камелію й інші квіти, як, розгортаючи її, вона вже зразу здогадалась, хто то прислав. Вона вже все розгадала...

Я уявляв се все добре, але біг швидше і швидше, щоб почути таки те, в чому я був певний. Я хотів пережити ще раз в дійсності те, що пережив кілька разів в уяві.

Я квапився і дорогою рішив, що нізащо у світі не викажу, що я міг би розгадати чийсь анонім. Нехай сама собі буде ріжні пляни і здогадки – се для неї втіха. Мені здавалось, що так і повинно бути, бо натура жіноча і в самий сліпучий час свого кохання не може обійтись без того, щоб не бачити зацікавлення нею з боку знайомих їй мужчин. Се атмосфера жіночого життя, так і нехай!..

З невеличким хвилюванням я вбіг на другий поверх її дому і став перед дверима. Я боявся, що не виконаю своєї ролі як слід, як того бажається. Треба, думаю я собі, раптово вбігти у кімнату, обсипать її волошками всю, мов весну квітками, поздоровить, мою славу, а потім здивуватись, вгледівши квіти і дарунки, а тоді аж розпитати хто приніс і що. Але ж уміючи, щоб не здогадалась вона, що се ненатурально!..

Одна хвилиночка, друга... Духу одваги повні груди. Я вбіг, наче обілляв її блакитно-ніжною струєю квітів, і щиро, од всього серця поздоровив її. Вона була сьогодні така гарна, така горда і пишна, мов сосна на скелі біля моря. Так ясно горіли її оченята, так ніжно, мов руки Джульетти, обвили її тонкі руки мою шию, а губи, червоні, палкі, мов шипшина на снігу, так палко цілували мене. Я щасливий був і радів без краю.

Кинувсь я в бік камелії. Вона, мов затаїла страшну тайну, мов щось підглянула та мовчить, стояла нерухома і темна осторонь на круглому столикові. Я вгледів її і вже здогадався, що вона знає наші відносини, але чомусь знає їх краще від мене. Се мені не подобалось. Се здавалось ганьбою нашої тайні любови, і я її ненавидіти починав.

- Камелія... - здивовано і ображено скрикнув я. Тон здивування заглушив образу. А чом було і не здивуватись, коли знайшовся хтось такий меткий, що прислав незвичайний дарунок. Я нагнувся до квіточки і незадоволено промовив: - Вона не пахне?...

- А ти не знав?... Цвіте, бач, і не пахне... А ти знаєш, хто її прислав? - інтригувала вже мене вона. - Ну, відгадай же, хто!..

- Та як же мені знать, хто се такий... Може, Максим?...

- Куди йому! Ото знайшов швидкого... А я знаю хто! Знаю... - гордувала вона своєю таємницею.

Вона, як я і уявляв собі, почала оповідать про те, як принесли квітки, статую. Як їй подобається те, що статуя біла, мармурова, а не кольорова, бо чомусь за її уявленням білий колір, емблема самої краси, не підкрашеної, а натуральної, чистої. Як подобається будуарний столик з такою чистою лінією стилю, і як він до речі їй. І ще, ще багато де про що. Незвичайна жестикуляція, підвищений тон балачки свідчили, що у неї в душі було свято. Мене се тішило і мої надії цвіли і пишались... Але ж все таки, чом се вона не поцікавиться, що ж я прислав, чи ж гадає вона, що моє все те, що не заслуговує уваги поруч з сим другим. Але, може ж, воно важливе й цінне тим, що то моє?

Мовчати далі про таку зневагу моєї пам'яті і мого дарунку я не міг, тому несподівано й натякнув їй:

- Невже тебе не цікавить, що прислав я?

Мене вже обурювала певність її: він і він!.. Чому ж то він хтось, а не я? Чи, може, той хтось дав підставу їй так впевнено говорити про себе?... Мене вже злила моя несвідомість. Я дувся і хмарився...

- Ну, що ти, що... надувся вже?... - і кинулась збирати сині волошки у пучечки, а потім плела з них віночок. Вбрала ним білесеньку голівку Джульетти і любивалась виглядом її. Посипала у своїй опочивальні долівку, постіль і всюди. - Бач, як гарно!.. Всюди квіти, всюди твої квіти. Бо твої квіти заслуговують на таку честь. Вони одні допущені у мою дівочу кімнату... Ти ж розумієш мене, моє бажання, мої думи. А не питаю, бо в твоє чуття я вірю і нічого мені не треба для доказу...

Мені стало якось ніяково: і боляче, і приємно. І радісно, і страшно. Та що б не виявити себе, я підійшов знову до камелії і знову нахилився, щоб понюхати її. І знову

неприємно стало мені, що квіти її такі гарні, але не ароматні. Наче якесь неповне вражіння краси вони давали.

Подали обід. Ми їли і пили. Я підніс чарку і пив здоров'я іменинниці. За столом вона обмірковувала вечір. Хто буде та і кого взагалі можна сподіватись, бо щось ніхто особисто не зайшов поздоровити, а подарунки не дають знати, од кого вони. Казала, що як тільки ніхто не навідається, то, звичайно, просить нікого не буде і тоді ми самі святкуємо наше свято. Мої таємні бажання були, безперечно, щоб ніхто не приходив, а се мало підставу, бо, може, ніхто й не знав, що сьогодні її день ангела. Вона далі обмірковувала кожну дрібницю вечері, згадувала, що хто любить... Таке піклування мене знову дратувало та і ображало. Щоб перервати сю неприємну балачку, я знову стиха заявив:

- Чом ти навіть з чемности не показала виду, що радієш моїм дарункам, що вони тобі приємні?...

- Мені нічого робить з чемности, бо я можу зробити се од щирости. Але не роблю сього через те, що тобі відоме воно, відоме давно, що твоя пам'ять, уважність і любов мені необхідні, але не можу ж я падкатись над ними та виявляти надзвичайну радість вже через те, що то річ звичайна. Я більш була б здивована коли б того всього не було, а зараз хоч вони і потрібні мені, але такі звичайні і обов'язкові, що не зворушують мене, мов квіти вліті. Я люблю їх, милуюсь ними, радію їм, але вони є завжди в мене. Я звикла до них, вони не дивують мене. Чужі ж - се квіти ранньої весни. Негарна ж, звичайненька квіточка пролісок, але ж радієш їй, мов самій Весні молодій...

- Виходить - цікавить не річ сама, а той, хто прислав її... Ну, тепер розумію!.. Всі цікавіші од мене... А я чомусь вірив, що сьогодні виключно наш празник, чомусь надіявся на твою виключну увагу до мене...

- Боже!.. Та ж наш... наш... Що ти вигадуєш, нащо мучиш себе й мене...

- Я вірю, вірю тобі... Прости мені...

Вона підійшла до мене, поклала свої руки мені на плечі і, пильно дивлячись, у вічі казала:

- Ну, глянь, глянь же мені у вічі, щоб бачила я: сумні вони чи веселі... Чи віриш ти мені?...

- Вірю, вірю... - проговорив я надсилу байдужим тоном і, сміючись, почав суворою, холодною льогікою впевняти її. Я начислив силу фактів, які переконували мене в її незрадливих відносинах до мене, які можливі виключно при умові щирого кохання. Не знаю чи вірила вона мені, але я не вірив й собі і їй.

- Ну, годі про се! Будь спокійний та одпусти мене, бо треба мені йти по справі, - казала і пішла одягатись.

Ми вийшли вкупі і за ворітьми розійшлися з умовою, що я зайду ще перед вечором до неї.

Я йшов і недовір'я в моїй душі громадилося, мов крига на річці в повінь. Гори цілі здіймались, а сльози образи ревли і душили моє серце. Та чи ж бо й не моя правда, що кожний чужий був цікавіший од мене звиклого, щоденного, а може, й постилого?... Я

чув, почував нервами свого зраненого серця, що не однаково їй було – чи прийдуть, чи ні гості. Вона одгонила од мене правду, захищала мою душу од сумнівів, мов рідная мати гонить докучливих мух од личенька сонного дитяти.

А мені хотілось, страшенно хотілось правди, чистої, певної правди в сей єдиний, святий день мій. Я силував себе вірити, я переконував себе, що її слова – то сльози пахучої квітки весняного ранку. Але правда її все якось не вміщалася в моїм серці, в моїх грудях. З нею було наче з живим сріблом – я погружав у його свою руку, але, як стискав жменю, воно все випливало до крапельиночки...

Я знав, що треба тихо, спокійно, без нервування обходитись з її словами, що тільки тоді я вгляну там сонце ясне. Але ж бо годі! Коли я йду далі тихий, наче згодний, то жалощі до неї, то якась нелюдська байдужність до того, що буде завтра, і далі обвивали мене, моє серце ніжними путами і я мовчу... Мовчу, бо згоджуюсь зо всім... тільки, о, Боже, тільки десь там, в темнім кутику моєї сумної душі плакала нечутними сльозами моя гордість... Зганьблена, ображена гордість людини і коханця... Плакала за пропащою красою протесту, за славою колишнього гордовитого, славного владаря, єдиного владаря її серцем... А тепер?... не вірю я їй, не вірю... й не повірю...

Було без чверти шість, як я вже постукав у її двері. В другий день сього б я собі не дозволив, але сьогодні, думалось, усе вибачать...

– А що приходив хто?... – запитав я мало не на порозі.

– Ні, – холодно і байдуже одповіла вона, щось пишучи.

– І нічого не прислали? – непокоївся я.

– Ні! – здається, з невеличким роздратуванням одсікла вона.

Я замовк. Сів у кріселко біля каміну і міркував, що то за причина може бути, що ні один не привітав її з сим великим днем. Невже ж таки вони не цікавляться нею просто, як своєю знайомою?... Ну, коли й не цікавляться, то чемність їх де забарилася?... Не здається мені, що вона для їх щось виключне... особа, до котрої й закони громадської чемности не прикладаються... Ага!.. Се, певне, вони помітили, як я боляче-ревниво відношусь до всяких взагалі відношень з боку иньших... Так і є!..

Але ж се свинство з мого боку!.. Що за монополія?... Хто дав мені право своєю особою загородити од неї широке життя, посадити її у тюрму моїх докучливих почуттів і обсікати всі бажання та потреби її душі?... Се насильство!..

О, Христос!.. і як се я так осліп, одурів, що не бачу, не чую, не розумію... Мов дитя зв'язав її повивачем своїх божевільних вигадок і ще дивуюсь, коли вона борсається зо мною, тихо непомітно визволяє свої рученята на волю. Се божевілля!.. Ох, мука, мука... За що і навіщо?...

Ну, гаразд, тепер я зрозумів се!.. Нехай робить все, все, що збагнеться їй... Бо ж не зробить вона так, щоб боляче мені було, коли любить мене... А зробить?... ну, тоді буде видко все...

– А що буде, моя мила, коли вони не прийдуть? – зірвався я з запитанням до неї.

Я зайшов ззаду неї і нахилився через її плече на лікоть над столом. Вона знесла очі од писання та глянула на мене. Тихі, спокійні були очі її. Здавалось, я дививсь у

рівнесеньку глибину річки, де бачив небо з сіреними хмарками, берег з хисткими лозами і, навіть, тонесеньку травицю над водою. Коли б тепер, в сю хвилю вона хотіла впевнити мене, що їй дуже, дуже бажається когось другого бачити, з кимось погомоніти – я б... не повірив ніколи, ніколи в світі...

– Ну що ж, то так і буде!.. Обійдемося і без них... – одказала вона точнісінько так, як я і гадав.

– Але ж бо се нечемно з їх боку!.. Вони ж, здається, і знають про наш празник?... Ти ж їх просила приходить сьогодні.

– Та я їм казала, щоб приходили, але не попереджала, що в мене свято.

– Ну, що ж, пождемо їх ще до пів на восьму, а там і повинні будемо згодитись із думкою, що їх не буде... Чи так кажу?...

– Так, так... тільки не заважай мені, бо я не встигну виконати своєї обов'язкової роботи... – вона легенько одтрутила мене, наче змела зо столу...

Я замовк і одійшов на другий край великої кімнати... Сів у качалку і мірно гойдався у ній. Світ од лямпочки на її робочім столі не освітлював вповні всю кімнату. Тут було напівтемно. Біла статуя на п'яніно різко виділялась в сумеркові, а камелія вже втрачала ясну лінію свого силуету. Вона була чорна, наче окуталась в тьму, і стояла мовчазна і нерухома. Мені здавалось, вона затаїла в собі якесь лихо. Але я сміло поборов у собі тяжкий вплив камелії і думав: чи дійсно вона так спокійно односиться до відсутности других? Чи ж не приємніше було б їй святкувати своє свято шумно, в чималім колі друзів, знайомих? А коли вона не висловлює сього, то се ще не знак, що то їй не хочеться...

– А знаєш, – озвалась вона так несподівано для мене, – мені здається, що вони нічого не знають, а коли б знали, то неодмінно б прийшли... То ж все люди, які люблять повеселитись... Чи правда?... А ми їм зовсім не такі нелюбі, що б нами ігнорувати... Особливо Максим... Ти ж знаєш, що він завжди там, де є можливість випити, а до того ще... я йому подобаюсь... Ха-ха-ха... ти знаєш се, чи ні?...

– Та чом не знаю... – одмовив на її слова я тихо здалека.

– Та не мими там, а ходи сюди і скажи твердо і голосно... Йди сюди!..

Я підійшов...

– Знаєш?...

– Знаю.

– Ну так от, шкода, що вони не знають нічого... Та ти мене не слухаєш... Не хочеш слухать, то йди собі на старе місце і мовчи...

Я мовчки одійшов і пішов по кімнаті. Ходив безцільно з кута в кут. Минав меблі і йшов далі, а все думав, як би мені зробити їй приємність та попередити Максима й інших, щоб вони прийшли сюди... Минав я камелію, і одна квітка в темноті яскраво вдарила своїм кольором в мої очі, і здалось, що вона лукаво всміхнулась мені, але ж то була неправда. Як би мені вийти відсіля, а там я якось обородую діло... Скажу їй...

– Знаєш що, я піду додому на годину, а після прийду... А ти тим часом скінчиш свою роботу та, може, й хто навідається... Гаразд?...

- Ну, йди, йди... - одмовила і, бачив я, повернула голову в мій бік і пильно стежила за мною мовчки...

Я вийшов на вулицю, мов з душного храму, де залишив у труні дорогі останки, де під шклом важкої труни були ще цілі і не зруйновані, милі мені риси дорогого коханого лиця. На землі вже не залилось живої істоти, котру я так кохав, котру милував і пестив, з краси якої я так жагливо пив і впивався. Але залишався ще у моїй пам'яті її незабутній образ, у моїм серці любов до того мертвого тіла колишньої цариці моєї... Жила ще пам'ять і во ім'я тої пам'яті я почував себе повинним зробити все, що в моїй силі... Я повинен був розшукати всіх, і всіх кликати, щоб шматували моє щастя, щоб веселились на моїх похоронах...

Треба сповістити всіх... Але ж я не знаю всіх адрес!.. Що робить?... Страх охоплював мою душу, але одмовиться од своєї думки - знайти і запросити їх всіх потай од неї - стало завданням мого життя. Я біг по широких вулицях, і в голові моїй двадцять два камені мололи і гриміли на цілий світ... Думка працювала завзято, згадувала всі подробиці відносно вулиці, дому і помешкання, які колись мені доводилось чути од них в балачках. Моя звукова пам'ять, наче нагадувала мені назвище вулиці, і в тім, здавалось, я не помилявся. А моя уява, наче казала, що вона добре знає, як Максим колись оповідав, де мешкає, і тоді перед очима стояв великий дім, новий, ворота в нім. Далі двір і дома на всі чотири сторони... Оповідав, що мешкає у якоїсь пані, де багато є мешканців-панночок... Гаразд!.. Чи сього не досить?...

Я побіг на ту вулицю. Швидко йшов і оглядав будинки. Ось новий, високий... Ворота. Вбіг я у двір, але там більше немає будинків. Далі... Гарний широкий двір з палісадником і в нім дім, наче новий і високий, але ж двір з палісадником?... Певне, не він!.. Далі... Але що таке - ні високих, ні нових дворів... Що за лихо?... Невже я помилився вулицею?... Я ж добре пам'ятаю: високий двір, чотирьохповерхові ворота, а під ними дома на всі боки... Але що?... що я мислю?... Не туди я зайшов. Та і що за безглуздзя йти навмання... Чого се я клопочусь, хто мене просив... Але ж ні, я таки добре пам'ятаю: і дім, і ворота, і двір, а в ньому на всі боки дома... І пані-хазяйка...

А що?... Онде, здається, великий дім... Гайда!.. Так, чотирьохповерховий... Новий же... Ворота... Се він і єсть! Їй-богу, він, поклястись готовий... Двір і дома на всі чотири боки, мов криниця глибока, а зверху зоряне небо... Він самий і єсть!.. Але де ж мешкання його? Вікон, мов зірок на небі, та всі горять, а ні в однім не з'явиться він...

А, треба до двірника подзвонить, він знає, повинен знати... Шарпнув дротик, другий раз, третій... Вийшов...

- Вам кого треба?...

- А чи тут мешкає Максим Лісовий?... - певним і надійним тоном запитав я.

- Ні. Такого немає...

- Як то може бути?... Се який номер дому?...

- Сорок п'ятий...

- Ото саме в сорок п'ятому він і мешкає... Він казав мені... Може, ви помиляєтесь?...

- Та ні, його в нас немає...

- Не може бути!.. Як то немає, коли повинен бути, ви не знаєте своїх мешканців...
Дайте подвірну книгу...

Принесли книгу. І між кількома десятками мешканців не було, не було Максима Лісового. Що за причина?... Я ще перебіг очима довгий список, але таки немає. Невже не в сім домі він мешкає?... Але чогось зросла у грудях певність, що таки тут... Я почав читати тоді прізвища пань, які могли бути його хазяйкою... І запитав чи немає такої-то... Є. Мешкає у такому-то номері.

Я туди... Дзвінок. Виходять і запитують: чого? Чи мешкає тут такий-то?...

- Так, єсть...

- А, святий Боже! Де він?

Влетів у кімнату, розбудив і накинувся мокрим рядном, чом се він не прописаний у подвірній книзі?...

- Та так... А що?...

- Та нічого... Ти вільний сьогодні? А вільний, то одягайся і приходь зараз до Ганки... Ти не знаєш?... вона сьогодні іменинниця...

- Як?...

- Та так... Приходь зараз... Але не кажи, що я був у тебе і кликав... Наче ти знав, але не мав часу зайти раніш... Коли буде допитувати, що ти їй прислав, то кажи: квітку камелії... Добре?...

- Та нащо се?... Я нічого не посилав, бо не знав...

- Та се дурниця!.. Я прошу так казати... Добре?...

- То добре...

- Одягайся ж... і зараз же йди... Прошу, зараз же...

- Добре. Йду...

- Бувай!..

Я вибіг і радий, що досяг свого, побіг до других, яких вже адресу знав і які не так необхідні були. Але чи не божевільний я - накликаю їх, щоб вони сьогодні одняли у мене моє свято, щоб мучили мене, щоб оддати їм її увагу, якої мені так треба, як рослині світу та тепла... О, Ганко, Ганно!.. невже ти не вчуєш моєї муки, не оціниш моєї жертви... Але що то, так їй хочеться, того вона в душі бажала, а я, мов який відун, розгадав її душу і дав їй усе, все, чого бажає моя люба Ганка... Чи не є це найбільше щастя моє?... Хто з них міг би дати се їй?... Ніхто. Один я... Ох, і який же я щасливий!..

Забіг я ще до двох знайомих. І їх попередив що і як, та просив зараз приходити до неї... І їх просив так якось в балачці чи в поведінні виявити, що вони надіслали їй, бо раз не зручно буде те, що вони забули про неї, а друге - вони їй зроблять велику приємність...

- Але ж ми не посилали... Може, там нічого й немає?...

- Не турбуйтеся, кажіть, як прошу вас... Зробіть мені велику прислугу...

Знизували плечима і здивовано одмовили:

- То скажемо... Неодмінно скажемо...

Гості будуть... Я спокійний... Зайшов до сусіднього ресторану і замовив прислати

добру вечерю і вина на шість чоловік... Все... І я щасливий?... У кого запитать про се?... Сам я того не міг знать, бо й не знав узагалі, що робив; чи для щастя свого, чи на лихо... Але ж моє щастя у неї в руках, так там тільки я визнаю все, вона мені скаже і покаже... Скоріше туди... так, скоріше, щоб не пропустить ні жадного слова між ними, ні жадного руху... Хто знає, що для неї Максим, хоч вона тільки йому подобається, але... не спущу я сьогодні очей з них, бо повинен знати нарешті, хто я для неї... Швидше ж туди!..

З-за порт'єри дверей з сусідньої кімнати я бачив їх обох. Вона висока, струнка в чорній сукні, трен обвивав її ноги. На грудях блищало кольє. Багата куафюра на її голові і щасливе, святочне лице. Вона весело балакала з ним, проходжаючи по кімнаті. Він впивався красою її постати і з гордістю і повагою виступав з нею поруч. Очі її п'янили його і вабили до себе...

Підійшли вони до п'яніно і, розглянувши статую, пішли до камелії. Він нагнувся й нюхав, а вона, певне, говорила, що сі квітки не пахнуть. Тоді він залишив її і підійшов до столу, узяв ніжик... Вони різали гілочку камелії...

Я перестрашився чогось і хотів крикнути, але голос мій десь дівся, в голові помутилось і я ледве не впав додолу. Коли очуняв, то бачив уже, що гілочка з двома квітками була приколота у неї на грудях... З сим якийсь холод увійшов в мої кости, і я, покірний сторонній силі, увійшов до кімнати...

- Ти вже прийшов?... Те добре!.. - зустріла вона.

- Здоров!.. - привітався я з гостем.

- Як тобі подобається?... "La dame aux camelias"... - звернувся Максим до мене, наче щоб розбити якийсь прикрий настрій.

- Гаразд, гаразд!.. Ганко, пару слів маю тобі сказати...

Ми одійшли в бік...

- Прийшов?... да, да... а нащо ти приколола сі квіти?... ну, нічого!.. я наказав вечерю на шістьох...

- Що з тобою?... ти якийсь стурбований, блідий... - перервала вона мене.

- Та нічого... Поспішав сюди... та трохи недобре чогось... Нащо ти зрізала камелію?... Не треба було...

- Ти жалуєш?... Пусте!.. - і пішла до Максима.

Через хвилину увійшло ще три молодих чоловіка... В кімнаті загуло од балачок, її обступили, і кожний то словом, то рухом хотів перемогти других і одібрати її виключну увагу. Вона раділа і, певне, була щаслива... І всі вони були такі пусті, якось так поверхово відносились до окружного, що се мене дратувало й бісило. Наприклад, ніхто не звернув досить уваги на присутність такої маси квіток, на них самих... А чи не варто б було?... Я в кожному з них вклав стільки таємного бажання, стільки свого серця й душі... колір кожної, природа, будова її - все се грало в моїх очах глибоке значіння. Сполучення тих і других, сама по собі кожна - і се була моя таємниця, яку мені бажалось, щоб вона розгадала... І ніхто ні словечка, ніхто ані думки, ані гадки ніякої, наче перед ними стояв віз хворосту або куча сміття...

І невже то все не промовляє їй до душі, невже краса тих живих квітів не ворухить її естетичного чуття?... Невже балачка про всяку там дурницю дає більше насолоди, ніж вдивлятися в ті мотиви, які примусили осих квіток переїхати з магазину в сю кімнату... Та се все таке просте, беззмистовне і нецікаве було... Дивуюсь.

А я ж міркував, що кожную таємну думку мою розкажуть їй ці квіти красні, що кожне бажання моє, мов аромат сей, розворушить її серце, що я стану завдяки їм зрозумілішим, дорожчим і цікавішим для неї... Що вона вгледить і вчує той тихий шепіт моєї душі, ту пісню моєї любови, сьогодні, бо ж то сьогодні вона одірвалась од землі, од її буденщини і знеслась у просторінь ясного неба і безмежного бажання... А вона... вона...

Але що ж бо се я наседаю на неї? Може, вона добре все розуміє, але тільки по своїй соромливості і делікатности не показує виду, що знає, бачить і переживає се... То, певне, так!..

Я пішов поклопотатись про стіл. Накрили його у сусідній кімнаті. Сервіровка його мені подобалась. Здавалась зо смаком і красиво. Квіти, вина, тільки шість приборів – домашній інтимний стіл. Чудово!.. Можна б і просити, але я вчув звуки п'яніно. Вона грала... Я чув з експресії, з мотиву, з виконання, що грала вона з охотою, що бажала зробити вражіння. Вона, значить, була в розкішному настрою, почувала себе героїнею тут, і се було тим святом, якого сподівалась і жадала...

Але її свято не було моїм... Всі ті мелодії грались не для мене, не мене грів огонь її очей і не мене вабив за собою... Я, котрий купив своєю мукою се свято, сиджу отут з тарілками! Вона мене не шукає, не помічає моєї відсутности... Не помічає, бо я їй не потрібний...

І злоба росла в моїх грудях, і бажалось увійти туди і вигнати їх всіх з сих кімнат і одібрати в них можливість обкрадати мене, мою душу і серце... "Наш, наш, – казала, – празник". І святкує вона свято знущання наді мною, над моєю божевільною любов'ю... І ось тобі сподіваний день!.. Ось тобі твої плекані надії, твої мрії і все кохання!..

Замовкли звуки музики... Я увійшов до них і сказав їй, що стіл готовий...

– А сьогодні тобі найкраще вдалися "Казки Гофмана"... Чудово виконала...

Але вона мене не чула і нічого не одмовила... Балакала там з захопленням і огнем... Ну, най буде й так!..

Перейшли до їдальні. Сіли за стіл. Вона на кінці столу, праворуч Максим... Він був зобов'язаний частувати її...

– А ти вже будь господарем, бо я не годна буду виконати так блискуче сю ролю, – звернулась вона до мене.

– З великою охотою... – бо і справді се визволяло мене од необхідности сісти і віддати себе на їжу лютим думкам.

Пили і їли... Пили здоров'я іменинниці. Кожний силкувався сказати можливо оригінальний тост... Сміялись і жартували. Говорили про все і перейшли на тему: якої жінки любов більше дає для творчости мужчини. Сперечались довго. Висовували таких авторитетів, як Ніцше, Вайнінґер, Леонарді, Шопенгауер та інші. Одні стояли за

Мадонну, иньші за Венеру.

- А чом се ти не скажеш своєї думки? - запитала вона.

- Та бач, що треба ходити біля вас, щоб ви могли вільно висловитись...

- Не, не... не цокаєшся з нами, не п'єш і не змагаєшся з нами...

- Хочете?... П'ю за Камелію!.. - почав я свій хаотичний тост.

- Се як розуміти?... - питає вона, вже насторожившись і вгадуючи щось таємне в моїх словах...

- За камелію, квітку вічнозелену, красиву холодною красою і позбавлену аромату... П'ю за Камелію - жінку, котра є вічна, молода, котра чарує своєю красою, але не гріє і не пестить душі, котра холодна, наче мармурова статуя, за жінку, позбавлену аромату кохання... за її серце для всіх і ні для кого, за її облудливе слово, за її красу божевільну й нечутливу... п'ю за Камелію...

- Ага... дама з камеліями!.. Чи не за вас він п'є? - запитав з підозрінням Максим і глянув пильно на мене...

- За всіх, хто має натуру Камелії... За всіх жінок, котрі кожну годину иньшому кажуть, що кохають його. Які не вкладають душі, серця в своє слово: кохаю тебе...

- Тепер розумію я твої слова, - одмовила вона. - Налий мені вина, прошу тебе...

Я підійшов з пляшкою до неї. Вона вигнулась назад в кріслі і просила слухать її, говорячи на вухо...

- То се за мене ти пив?... І я - Камелія?...

- Де наше, наше свято?... Чом мене забула ти?... - проскрипів я крізь сльози в одвіт.

І пішов провадити свою роботу. Пильно стежив за пустими пляшками, чарками і тарілками... Повечеряли... Дякували хазяйку, і Максим чомусь двічі поцілував її руку. Чи невже їв за двох?...

Після вечері запропоновано було проїхатись... Загальна згода. Вона також згодилась, але вже згубила свою дитячу веселість - була мовчазна і серйозна... Зібралися всі, а вона на моїх очах обрізала всі квітки камелії, приколола собі і голосно проговорила:

- La dame aux camelias...

Я дивився і вже зрозумів, чом се з першої хвилини моєї зустрічі з камелією вона мене турбує і лякає... Я бачу вже, що вона вплелась в моє життя і силкується і його зробити таким же холодним, позбавленим аромату... Я вже зрозумів її і йшов далі зо страхом за все своє найкраще, за цілість мого раю кохання... О, камелія...

Поїхали. Вона сіла з Максимом, а ми решта - у великий парний екіпаж... Пішли по тому ж шосе, яке вчора я міряв його своїми ногами. У нас весело було - співали, а там мовчання... Але під лісом вони стали і ми нагнали їх. Зійшли з екіпажів й розійшлись по темному лісі... Я пильно слідкував за парою і, хоч добре не бачив, то ловив кожний звук... Вони одійшли далеко. Стали і шепотіли... Я притаїв віддих і слухав... І вчув поцілунок... Ступив крок, але вдержався... Знову - звук поцілунку... І не сила було мовчати, тоді не людським голосом я прохрипів:

- La dame aux camelias!.. - і безсило засміявся.

- А так се значить: здоров'я Камелії?... - розсміялась вона й все замовкло... Я залишався тут... Вони всі поїхали далі...

Через три дні вона прислала мені зів'ялі квіти камелії і лист. "Камелія вмерла... Здоров'я у неї хватило тільки на три дні... Приходь, тебе жде твоя Ганка на свято нашого кохання... Отрута згинула разом з квітками і знову я тебе одного люблю і чекаю... Приходь"...

Що робить?... я пішов...